Rapportage toeristische zondagsopenstelling in de Vesting

Gemeente Elburg

16 december 2025

Inhoudsopgave

1. Inleiding 4
1.1 Aanleiding en opdracht 4
1.2 Leeswijzer 4

2. Samenvatting 6
2.1 Overzicht van aanpak en participatievormen 6
2.2 Algemene bevindingen uit de participatie 6
2.3 Waarden en overwegingen die vaak genoemd worden 7
2.4 Verschillen en overeenkomsten tussen groepen 7
2.5 Mogelijke voorwaarden 8
2.6 Signalen en aandachtspunten voor de gemeenteraad 9

3. Elburg Spreekt 11
3.1 Doel en opzet 11
3.2 Deelnemers en respons 11
3.3 Standpunten over zondagsopenstelling 11
3.4 Verwachte voordelen en nadelen 12
3.5 Ruimte voor voorwaarden en mogelijke compromissen 12
3.6 Ervaringen met *Elburg Spreekt* 13

4. Verdiepende stakeholdergesprekken 14
4.1 Doel en opzet van de verdiepende gesprekken 14
4.2 Waarden en belangen 14
4.3 Gedeelde zorgen en spanningsvelden 16
4.4 Voorstellen, voorwaarden en aandachtspunten uit de gesprekken 17
4.5 Samenvattend beeld uit de verdiepende gesprekken 18

5. De dialoogsessies 19
5.1 Doel en opzet 19
5.2 Deelnemers en opkomst 19
5.3 Inhoudelijke opbrengst in hoofdlijnen 20
5.4 Gedeelde zorgen 21
5.5 Ervaringen met het gesprek 23
5.6 Samenvattend beeld 23
5.7 Overige reacties buiten de dialoogsessies 23

6. Reflectie op het proces 25
6.1 Bereik en deelname 25
6.2 Waardering van deelnemers 25
6.3 Beschouwing van de gehanteerde aanpak 26

6.4 Lessen voor toekomstige participatie 27

7. Bijlagen

7.1 Rapport Elburg Spreekt zondagsopenstelling winkels in de Vesting

7.2 Vragenlijst Elburg Spreekt

7.3 Samenvattingen verdiepende gesprekken stakeholders

7.3.1 Stakeholderverslag Christelijk Gereformeerde Kerk

7.3.2 Stakeholderverslag Leger des Heils

7.3.3 Stakeholderverslag Ondernemer

7.3.4 Stakeholderverslag Ondernemersvereniging de Vesting

7.3.5 Stakeholderverslag Jong Veluwe en @Roberts

7.3.6 Stakeholderverslag VVV en Museum Elburg

7.3.7 Stakeholderverslag Hervormde Kerk

7.4 Verslagen dialoogsessies

7.4.1 Overzicht inhoudelijke punten dialoogsessie 18 nov 2025

7.4.2 Overzicht inhoudelijke punten dialoogsessie 25 nov 2025

7.4.3 Overzicht inhoudelijke punten dialoogsessie 27 nov 2025

1. Inleiding

1.1 Aanleiding en opdracht

Op 7 juli 2025 heeft de gemeenteraad de motie *'Op weg naar een Lokaal Convenant Zondagsopenstelling Vesting Elburg'* aangenomen. In deze motie vraagt de raad het college om een zorgvuldig begeleid en breed gedragen gesprek met alle betrokkenen — ondernemers, kerken, bewoners, de toeristische sector en maatschappelijke organisaties — over de toeristische zondagsopenstelling van winkels in de Vesting Elburg. De raad heeft daarbij verzocht ruimte te bieden voor dialoog, inbreng en wederzijds begrip en om rond het einde van 2025 verslag te doen van de opbrengsten.

Dit rapport vormt de terugkoppeling waar de raad om heeft gevraagd. Het bundelt de inzichten uit de verschillende onderdelen van het participatieproces. Het doel is om een zorgvuldig, helder en neutraal beeld te geven van wat er in de gemeenschap leeft rondom de toeristische zondagsopenstelling van winkels in de Vesting: welke waarden en zorgen mensen noemen, waar perspectieven uiteenlopen en waar ze elkaar raken, en welke verwachtingen en overwegingen naar voren komen. De rapportage bevat zelf geen oordeel en doet geen voorstellen voor beleid of besluitvorming.

1.2 Leeswijzer

Deze leeswijzer licht kort toe hoe het rapport is opgebouwd en hoe de verschillende hoofdstukken met elkaar samenhangen.

- **Hoofdstuk 2 – Samenvatting**
  Dit hoofdstuk geeft een overzicht in hoofdlijnen. Eerst wordt de aanpak van het participatieproces beschreven. Daarna volgen de belangrijkste uitkomsten: veelgenoemde waarden en overwegingen, verschillen en overeenkomsten tussen groepen, mogelijke voorwaarden en de signalen die deelnemers meegeven aan de gemeenteraad. Dit hoofdstuk is geschikt voor lezers die snel een totaalbeeld willen krijgen.

- **Hoofdstuk 3 – *Elburg Spreekt***
  Hierin staat de digitale vragenlijst via *Elburg Spreekt* centraal. Het hoofdstuk beschrijft het doel en de opzet van de vragenlijst, wie hebben meegedaan, welke standpunten, voordelen en nadelen deelnemers noemen, welke ruimte zij zien voor voorwaarden en hoe zij de vragenlijst en de participatie hebben ervaren.

- **Hoofdstuk 4 – Verdiepende stakeholdergesprekken**
  Dit hoofdstuk gaat over de gesprekken met kerken, ondernemers en maatschappelijke organisaties in en rond de Vesting. De belangrijkste waarden en belangen, gedeelde zorgen en spanningsvelden en de genoemde voorwaarden en aandachtspunten worden hier samengevat.

- **Hoofdstuk 5 – De dialoogsessies**
  In dit hoofdstuk worden de drie dialoogsessies in de Vesting beschreven. Aan bod komen het doel en de opzet, de opkomst en samenstelling van de groepen, de inhoudelijke opbrengst, gedeelde zorgen, ervaringen met het gesprek en een samenvattend beeld van deze bijeenkomsten.

- **Hoofdstuk 6 – Reflectie op het proces**
  Dit hoofdstuk kijkt terug op het participatieproces als geheel. Het beschrijft het bereik en de deelname, de waardering van deelnemers en de lessen voor toekomstige participatie. Deze reflectie gaat over de aanpak en niet over de inhoudelijke keuze voor wel of geen zondagsopenstelling.

- **Hoofdstuk 7 – Bijlagen**
  In de bijlagen zijn de onderliggende stukken opgenomen, zoals de vragenlijst van *Elburg Spreekt*, de volledige rapportage van *Elburg Spreekt*, de samenvattingen van de verdiepende gesprekken en de verslagen van de dialoogsessies. Deze bijlagen bieden verdiepende informatie voor wie de bronmaterialen wil raadplegen.

Lezers kunnen het rapport in zijn geheel lezen, maar het is ook mogelijk om per hoofdstuk in te zoomen op een specifieke vorm van participatie of alleen de samenvatting en de reflectie te gebruiken als basis voor de verdere bespreking in de raad.

2. Samenvatting

Dit hoofdstuk geeft in hoofdlijnen weer wat het participatieproces rond de toeristische zondagsopenstelling in de Vesting heeft opgeleverd. Eerst wordt kort de aanpak beschreven, daarna volgen de belangrijkste uitkomsten: veelgenoemde waarden en overwegingen, verschillen en overeenkomsten tussen groepen, mogelijke voorwaarden en signalen aan de gemeenteraad. De uitkomsten worden beschrijvend weergegeven; er worden geen conclusies getrokken en er worden geen beleidsvoorstellen gedaan.

2.1 Overzicht van aanpak en participatievormen

Om uitvoering te geven aan de motie is in het najaar van 2025 een participatieve aanpak gevolgd. De aanpak kende een duidelijke tijdlijn: eerst het ophalen van brede meningen, vervolgens verdieping in gesprekken, en tot slot gezamenlijke dialoog. Het proces bestond uit drie onderdelen:

1. **Een brede vragenlijst via *Elburg Spreekt***, waarin inwoners, ondernemers en organisaties hun perspectief deelden.
2. **Verdiepende gesprekken** met kerken, ondernemers en maatschappelijke organisaties in de Vesting, om context en achterliggende drijfveren beter te begrijpen.
3. **Dialoogsessies** onder begeleiding van een onafhankelijke gespreksleider, waarin deelnemers in kleine groepen met elkaar in gesprek gingen. Deze sessies waren besloten om een open en veilige sfeer te waarborgen.

In oktober 2025 heeft de gemeente een brief gestuurd naar alle adressen in de Vesting. In deze brief is toegelicht dat de gemeente, naar aanleiding van motie 11, met dit onderwerp aan de slag gaat en inwoners en betrokken partijen daarbij wil betrekken. Ook is uitgelegd op welke drie manieren men kon meedoen: het invullen van de digitale vragenlijst via *Elburg Spreekt*, deelname aan dialoogsessies en – voor ondernemers en (maatschappelijke) organisaties in de Vesting – de mogelijkheid om zich aan te melden voor een verdiepend één-op-één gesprek. De brief was gericht aan inwoners, ondernemers, kerken en (maatschappelijke) organisaties in de Vesting. Daarnaast is via de gemeentelijke website, sociale media en lokale media aandacht besteed aan deze participatie, zodat zoveel mogelijk inwoners en betrokken partijen op de hoogte waren van de mogelijkheden om mee te doen.

Centraal in dit participatieproces stond de vraag: *"Hoe staat u tegenover een toeristische zondagsopenstelling van winkels binnen de Vesting?"* Het proces is geografisch afgebakend tot de Vesting, met ruimte voor perspectieven van inwoners en organisaties uit de bredere gemeente.

Alle onderdelen zijn methodisch begeleid en gericht op het ophalen van uiteenlopende perspectieven, niet op het zoeken naar consensus.

2.2 Algemene bevindingen uit de participatie

De participatie laat zien dat het onderwerp zondagsopenstelling breed leeft in de gemeente Elburg. De vragenlijst is ingevuld door bijna 1.300 deelnemers, uit zowel de Vesting als de overige kernen en door vertegenwoordigers van kerken en organisaties. De verdiepende gesprekken en dialoogsessies zijn bezocht door een diverse groep inwoners, ondernemers en vertegenwoordigers van maatschappelijke en kerkelijke organisaties.

Over het geheel genomen is onder de deelnemers aan *Elburg Spreekt* iets meer dan de helft positief over de mogelijke zondagsopenstelling van winkels in de Vesting; iets meer dan vier op de tien deelnemers is daartegen. De uitkomsten van de gesprekken en dialoogsessies bevestigen dit beeld van verdeeldheid: er zijn uitgesproken voorstanders en uitgesproken tegenstanders, maar ook mensen die twijfelen of die vooral praktische afwegingen maken.

De participatie laat zien dat inwoners, ondernemers en organisaties zowel voordelen als nadelen zien. Genoemde voordelen gaan vooral over economische kansen, toeristische aantrekkelijkheid, levendigheid en keuzevrijheid voor ondernemers en inwoners. Genoemde nadelen gaan vooral over verlies van zondagsrust, aantasting van het karakter en de identiteit van Elburg, druk op personeel en zorgen over leefbaarheid en sociale samenhang.

In alle onderdelen van het proces klinkt een dubbele beweging: aan de ene kant is er polarisatie en sterke principiële standpunten, aan de andere kant is er ook een breed gedeelde wens om respectvol met elkaar in gesprek te blijven en ruimte te zoeken voor elkaars waarden en zorgen. Veel deelnemers geven aan dat het belangrijk is dat álle betrokkenen worden gehoord en dat de gemeenteraad een duidelijke keuze maakt na een zorgvuldig proces.

De meeste deelnemers waarderen het dat de gemeente hen actief betrekt via enquête, gesprekken en dialoogsessies.

2.3 Waarden en overwegingen die vaak genoemd worden

Achter de standpunten gaan verschillende waarden en overtuigingen schuil. In alle onderdelen van het proces komen een aantal terugkerende thema's naar voren.

Vrijheid en keuzevrijheid

Veel deelnemers, zowel in de vragenlijst als in de gesprekken, benadrukken het belang van vrijheid. Ondernemers moeten volgens hen zelf kunnen kiezen of zij op zondag openen, en inwoners moeten zelf kunnen beslissen of zij daar gebruik van maken. "Leven en laten leven" en het respecteren van verschillende keuzes worden vaak genoemd.

Zondagsrust, geloof en traditie

Een andere grote groep hecht veel waarde aan zondagsrust en religieuze traditie. Voor hen is de zondag een dag van rust, kerkbezoek en aandacht voor gezin en gemeenschap. Zij zien zondagsopenstelling als in strijd met Bijbelse voorschriften of met de christelijke identiteit van de gemeente Elburg, en als onderdeel van een bredere ontwikkeling naar een 24/7-samenleving.

Gemeenschapsbelang en samenleven

Aan beide kanten wordt het belang van de gemeenschap genoemd, maar met verschillende accenten. Tegenstanders leggen de nadruk op rust, structuur en bescherming van gezinnen; voorstanders op levendigheid, ontmoetingsmogelijkheden en een toekomstbestendige Vesting waar ook in de toekomst winkels en voorzieningen kunnen blijven bestaan.

Economische vitaliteit en toerisme

Voor veel ondernemers en sommige inwoners weegt de economische kant zwaar. Zij wijzen op de afhankelijkheid van toerisme, op seizoensdrukte in de zomer en op leegstand en omzetdruk in de winter. Volgens hen kan zondagsopenstelling bijdragen aan extra omzet, een aantrekkelijker toeristisch aanbod en het voorkomen van verdere leegstand.

Gelijke behandeling en rol van de overheid

Sommige deelnemers leggen de nadruk op rechtvaardigheid en gelijke behandeling. Zij wijzen erop dat horeca en musea al open mogen zijn op zondag, dat winkels bij tankstations en campings open zijn en dat in andere gemeenten zondagsopenstelling gebruikelijk is. Anderen benadrukken juist dat de overheid ook de ruimte moet bieden om, uit geloof of overtuiging, op zondag gesloten te blijven, en dat regels rekening moeten houden met minderheidsgroepen.

Samenvattend speelt in de discussie zowel de vraag "wat vinden we goed voor de economie en het toerisme?" als "wat past bij onze waarden, identiteit en manier van samenleven?". De spanning tussen traditie en verandering komt in veel bijdragen terug.

2.4 Verschillen en overeenkomsten tussen groepen

De participatie maakt duidelijk dat verschillende groepen soms anders naar zondagsopenstelling kijken. Tegelijkertijd zijn er ook gedeelde zorgen en waarden.

Vestingbewoners en ondernemers in de Vesting

Bewoners die in of direct rond de Vesting wonen en ondernemers in de Vesting zijn in de vragenlijst gemiddeld vaker positief over zondagsopenstelling dan andere groepen. Zij zien relatief vaak kansen voor levendigheid, toerisme en omzet, en geven aan dat de drukte in het toeristenseizoen nu al groot is,

ongeacht of winkels open zijn. Tegelijkertijd is ook binnen deze groep een minderheid die vooral belang hecht aan zondagsrust en identiteit.

Bewoners van andere kernen
Deelnemers uit de overige kernen van de gemeente zijn in de enquête meer verdeeld, met een lichte verschuiving richting tegenstand. Zij noemen zowel economische kansen als zorgen over leefbaarheid, drukte en het verschil tussen Vesting en andere kernen. In de dialoogsessies wordt besproken of inwoners van buiten de Vesting even zwaar zouden moeten meewegen in de besluitvorming als bewoners en ondernemers in de Vesting.

Kerken en geloofsgemeenschappen
Vertegenwoordigers van kerken, zowel binnen als buiten de Vesting, zijn in meerderheid uitgesproken tegen zondagsopenstelling. Zij benadrukken zondagsrust, trouw aan Bijbelse voorschriften en het belang van een collectieve rustdag voor de samenleving. Tegelijkertijd geven sommige gesprekspartners aan dat binnen hun achterban ook mensen zijn die zelf wel eens op zondag winkelen of de keuze aan anderen willen laten.

Maatschappelijke organisaties en andere stakeholders
Maatschappelijke organisaties, zoals het Leger des Heils, benoemen zowel het belang van rust en herstel als het belang van vrijheid en wederzijds respect. Zij zien kansen om afspraken te maken, zoals openstelling vanaf de middag en aandacht voor parkeerdruk, maar wijzen ook op risico's voor werkdruk en sociale druk op personeel.

Overeenkomsten over groepen heen
Ondanks de verschillen vallen een aantal gedeelde punten op:

- Veel deelnemers – ongeacht hun standpunt – vinden respect, luisteren en ruimte voor elkaars keuzes belangrijk.
- Er is brede waardering voor het feit dat de gemeente verschillende vormen van participatie heeft georganiseerd.
- Een grote groep, zowel voor- als tegenstanders, geeft aan dat het tijd is voor duidelijkheid en dat langdurige herhaling van de discussie vermoeiend is.

Deze verschillen en overeenkomsten worden in de hoofdstukken 3, 4 en 5 verder uitgewerkt per participatievorm.

2.5 Mogelijke voorwaarden

In de vragenlijst en in de gesprekken is verkend in hoeverre deelnemers voorwaarden of vormen zien waaronder zondagsopenstelling voor hen acceptabel zou kunnen zijn. Uit alle onderdelen van de participatie komen een aantal veelgenoemde voorwaarden en varianten naar voren:

- **Vrijwillige openstelling**
  Ondernemers moeten zelf kunnen bepalen of zij op zondag open zijn. Personeel mag niet verplicht worden om op zondag te werken tegen de eigen overtuiging in.
- **Beperkte openingstijden**
  Veel deelnemers noemen als mogelijkheid om winkels pas na kerktijd te openen, bijvoorbeeld tussen 12.00 of 13.00 uur en 17.00 uur. Zo blijft de zondagochtend als rustmoment behouden en is er ruimte om rekening te houden met kerkgangers.
- **Beperkte dagen of seizoenen**
  Een andere veelgenoemde optie is om de openstelling te beperken tot toeristische zondagen, het hoogseizoen of specifieke evenementen. Dit zou de impact op rust en leefbaarheid beperken en tegelijk aansluiten bij toeristische drukte.
- **Proefperiode of pilot**
  Sommige deelnemers stellen voor om te starten met een tijdelijke proef of pilot, waarna de effecten op sfeer, economie en leefbaarheid kunnen worden geëvalueerd en eventueel bijgestuurd.
- **Afspraken over werk-privébalans en leefbaarheid**
  In diverse bijdragen wordt gewezen op het belang van goede afspraken over roosters, vrijwilligheid voor medewerkers en aandacht voor parkeren en overlast.

Tegelijkertijd is er een groep deelnemers die aangeeft dat zondagsopenstelling voor hen in principe niet acceptabel is, ongeacht de voorwaarden. Aan de andere kant is er een groep die juist volledige keuzevrijheid zonder extra beperkingen wenselijk vindt. De bandbreedte van genoemde mogelijkheden loopt daarmee van volledige afwijzing tot volledige vrije openstelling, met daartussen veel varianten met voorwaarden.

2.6 Signalen en aandachtspunten voor de gemeenteraad

In de vragenlijst, de verdiepende gesprekken en de dialoogsessies is deelnemers ook gevraagd wat zij de gemeente en de gemeenteraad willen meegeven. Dat levert verschillende signalen en aandachtspunten op.

Veelgenoemde signalen zijn:

- **Waardering voor participatie en behoefte aan vervolg**
  Deelnemers waarderen dat de gemeente hen actief betrekt en vinden het belangrijk dat de opgehaalde perspectieven serieus worden genomen. Zij vragen om een duidelijke terugkoppeling van de uitkomsten en om inzicht in hoe deze worden meegewogen in de verdere besluitvorming.
- **Verlangen naar duidelijkheid**
  In alle onderdelen klinkt de wens dat er, na jaren van discussie, een heldere keuze wordt gemaakt. Sommige deelnemers geven aan dat herhaalde debatten zonder besluit het vertrouwen in de politiek kunnen aantasten.
- **Zorg over representativiteit en bereik**
  Een deel van de deelnemers maakt zich zorgen over de vraag of alle groepen even goed zijn bereikt, bijvoorbeeld ouderen en inwoners met beperkte digitale vaardigheden. Ook wordt genoemd dat vooral mensen met een sterke mening reageren, waardoor andere stemmen mogelijk minder zichtbaar zijn.
- **Rol van verschillende partijen**
  Deelnemers denken verschillend over wie uiteindelijk zou moeten beslissen en welke stemmen het zwaarst zouden moeten wegen. Sommigen vinden dat vooral bewoners en ondernemers in de Vesting zwaar moeten meewegen, anderen leggen de nadruk op de rol van de gemeenteraad of zien mogelijkheden in een referendum of burgerberaad.
- **Belang van respectvolle omgang en goede communicatie**
  Veel deelnemers benadrukken het belang van respect voor verschillende overtuigingen en van een gesprek waarin mensen elkaar blijven zien in plaats van alleen standpunten. Zij vragen aandacht voor een toon die verbindt, voor het delen van feiten en voor duidelijke uitleg over keuzes die worden gemaakt.

Deze signalen vormen samen de boodschappen die deelnemers aan dit participatieproces aan de gemeenteraad willen meegeven. Zij schetsen geen oplossing, maar geven aan welke punten inwoners, ondernemers, kerken en organisaties belangrijk vinden bij de verdere besluitvorming over de toeristische zondagsopenstelling in de Vesting.

3. Elburg Spreekt

3.1 Doel en opzet

Om een breed beeld op te halen van de perspectieven in de gemeente is in het najaar van 2025 een digitale vragenlijst uitgezet via *Elburg Spreekt*. Het doel van deze vragenlijst was niet om te stemmen over een besluit, maar om inzicht te krijgen in de verschillende meningen, ervaringen en zorgen die er leven rond de toeristische zondagsopenstelling in de Vesting Elburg. De vragenlijst is aangekondigd in de brief die in oktober 2025 naar alle adressen in de Vesting is gestuurd en via de gemeentelijke website, sociale media en lokale media (zie paragraaf 2.1).

De vragenlijst stond open van 14 oktober tot en met 4 november en kon door alle inwoners, ondernemers en organisaties van binnen én buiten de Vesting worden ingevuld. Een klein deel van de respondenten heeft de vragenlijst op papier ingevuld; deze antwoorden zijn handmatig verwerkt en toegevoegd aan de totale respons.

De vragenlijst was vrij toegankelijk en kon door iedereen worden ingevuld die zijn of haar mening wilde delen. Er is geen sprake van een representatieve steekproef en daarmee is de uitkomst geen representatieve afspiegeling van de gehele bevolking. Dit betekent dat de resultaten niet gelezen kunnen worden als een weergave van wat alle inwoners en ondernemers vinden. Groepen die zich sterk betrokken of geraakt voelen door het onderwerp, kunnen relatief zwaarder vertegenwoordigd zijn in de antwoorden.

De open opzet heeft er wel voor gezorgd dat veel verschillende inwoners, ondernemers en organisaties hebben meegedaan. De uitkomsten geven daarmee waardevolle signalen over wat een grote en gevarieerde groep deelnemers belangrijk vindt. De antwoorden geven inzicht in veelgenoemde thema's, zorgen, waarden en verwachtingen. In dit rapport worden de resultaten daarom gebruikt als kwalitatieve en indicatieve informatie, niet als een draagvlakmeting of stemuitslag. In combinatie met de verdiepende gesprekken en de dialoogsessies vormt de vragenlijst één van de bouwstenen voor het totaalbeeld van de verschillende perspectieven in de gemeenschap.

3.2 Deelnemers en respons

In totaal vulden 1.274 personen (online en op papier samen) de vragenlijst in. Een deel van de vragen was verplicht om de vragenlijst te kunnen afronden. Andere vragen waren optioneel. Hierdoor kan het aantal reacties per vraag verschillen.

Van de deelnemers aan *Elburg Spreekt* woont **13,7%** in de Vesting en **6,7%** direct daarbuiten. De grootste groep deelnemers (**64,8%**) woont elders in de gemeente Elburg.

Ongeveer **8%** van de deelnemers vertegenwoordigt organisaties in en rondom de Vesting, zoals kerken, ondernemers en (maatschappelijke) organisaties.

Daarnaast bestaat **2,8%** van de respondenten uit mensen die hebben aangegeven niet in de gemeente te wonen. Binnen deze groep vallen bijvoorbeeld mensen die op een andere manier aan de gemeente Elburg verbonden zijn, zoals regelmatige bezoekers of mensen met een vakantiehuisje.

Deze spreiding geeft een breed beeld van hoe verschillende groepen tegen dit vraagstuk aankijken. Zoals in paragraaf 3.1 is toegelicht, gaat het niet om een representatieve steekproef van alle inwoner, ondernemers en (maatschappelijke) organisaties. De uitkomsten laten vooral zien wat een grote groep mensen die zich betrokken voelt bij de toeristische zondagsopenstelling belangrijk vindt. Een uitgebreider overzicht van de samenstelling van de deelnemers en de volledige resultaten van de vragenlijst is opgenomen in de bijlage met de rapportage van *Elburg Spreekt*.

3.3 Standpunten over zondagsopenstelling

Over het geheel genomen is iets meer dan de helft van de deelnemers positief over de mogelijke zondagsopenstelling van winkels in de Vesting; iets meer dan vier op de tien deelnemers is daartegen. Een kleine groep is neutraal of gaf een ander antwoord.

Achter deze totalen gaan duidelijke verschillen tussen groepen schuil. De volgende patronen vallen op:

- **Bewoners in of direct naast de Vesting** vinden relatief vaak dat zondagsopenstelling een goed idee is. In deze groep is een ruime meerderheid positief en is een kleinere minderheid negatief.
- **Ondernemers in de Vesting** zijn overwegend positief over zondagsopenstelling; een kleinere groep ondernemers is tegen.
- **Bewoners elders in de gemeente** zijn meer verdeeld. In deze groep ligt het aandeel voorstanders en tegenstanders dichter bij elkaar, met een lichte verschuiving richting tegenstand.
- **Vertegenwoordigers van kerken** (zowel binnen als buiten de Vesting) zijn in meerderheid uitgesproken tegen zondagsopenstelling; een kleine minderheid in deze groep staat er positiever tegenover.

Als deelnemers wordt gevraagd hoe bezwaarlijk of wenselijk zij zondagsopenstelling zouden vinden, ontstaat een vergelijkbaar beeld. Een deel van de deelnemers noemt het (heel) bezwaarlijk, een bijna even grote groep vindt het prettig of ideaal, en een kleinere groep geeft aan dat het voor hen weinig verschil maakt. Ook hier blijken bewoners en ondernemers in en rond de Vesting relatief vaak positief of neutraal, terwijl vertegenwoordigers van kerken relatief vaak aangeven dat zij zondagsopenstelling (heel) bezwaarlijk vinden.

3.4 Verwachte voordelen en nadelen

Deelnemers is ook gevraagd welke mogelijke voordelen en nadelen zij zien van zondagsopenstelling van winkels in de Vesting. Daarbij konden meerdere antwoorden tegelijk worden gekozen en was er ruimte voor toelichting in eigen woorden.

Veelgenoemde mogelijke voordelen zijn onder andere:

- meer sfeer, levendigheid en gezelligheid in de Vesting, vooral op rustige zondagen;
- extra mogelijkheden voor toeristen en dagjesmensen en een aantrekkelijker toeristisch aanbod;
- extra omzet voor ondernemers en het tegengaan van leegstand;
- meer gemak voor inwoners die doordeweeks weinig tijd hebben om te winkelen;
- keuzevrijheid: ondernemers kunnen zelf bepalen of zij op zondag openen en inwoners of zij daar gebruik van maken;
- een gelijker speelveld, omdat horeca en musea op zondag al open mogen zijn.

Tegelijkertijd noemen deelnemers verschillende mogelijke nadelen:

- verlies van zondagsrust, als dag van rust, bezinning, gezin en kerk;
- aantasting van het historische, culturele en (voor velen) christelijke karakter van de gemeente Elburg;
- meer drukte, verkeer en parkeerproblemen en mogelijk meer geluidsoverlast;
- druk op ondernemers en personeel die niet op zondag willen werken;
- zorgen over oneerlijke concurrentie tussen grotere en kleinere ondernemers;
- risico op meer spanning en verdeling binnen de gemeenschap;
- twijfel of zondagsopenstelling daadwerkelijk extra omzet oplevert, of vooral zorgt voor verschuiving van bestedingen binnen de week.

De uitkomsten laten zien dat veel deelnemers zowel kansen als risico's zien. De weging van deze punten verschilt sterk per groep en per persoon.

3.5 Ruimte voor voorwaarden en mogelijke compromissen

In de vragenlijst is ook verkend of en onder welke voorwaarden deelnemers zondagsopenstelling acceptabel vinden. Daarbij komt naar voren dat veel deelnemers bereid zijn om na te denken over vormen van openstelling met voorwaarden of beperkingen.

Veelgenoemde mogelijkheden zijn onder meer:

- Vrijwillige openstelling: ondernemers bepalen zelf of zij op zondag openen, zonder verplichting; personeel mag niet gedwongen worden om op zondag te werken.
- Beperkte openingstijden: winkels alleen open na kerktijd, bijvoorbeeld vanaf 12.00 of 13.00 uur, zodat de zondagochtend als rustmoment behouden blijft.

- Beperkte momenten: openstelling alleen op toeristische zondagen, tijdens het hoogseizoen of bij specifieke evenementen.
- Tijdelijke proef: een pilot of proefperiode, met een evaluatie van effecten op sfeer, economie en leefbaarheid.
- Aandacht voor werk-privébalans: duidelijke afspraken over roosters en vrijwilligheid voor medewerkers.

Niet alle deelnemers staan open voor een compromis. Een deel geeft aan zondagsopenstelling in principe af te wijzen, ook wanneer deze beperkt of voorwaardelijk is. Aan de andere kant zijn er deelnemers die juist vinden dat volledige keuzevrijheid voor ondernemers centraal moet staan, zonder aanvullende beperkingen.

3.6 Ervaringen met *Elburg Spreekt*

Aan het einde van de vragenlijst is deelnemers gevraagd hoe zij het vonden om op deze manier hun perspectief met de gemeente te delen. Veel deelnemers geven aan het positief te vinden dat de gemeente hen actief betrekt bij dit onderwerp. Zij waarderen de mogelijkheid om hun mening en ervaring te delen en benadrukken het belang dat de gemeente "echt luistert" en iets doet met de uitkomsten.

Daarnaast noemen sommige deelnemers een paar aandachtspunten voor toekomstige participatie. Zij geven onder meer aan dat zij de vragenlijst vrij lang vonden en dat enkele vragen soms als sturend of niet helemaal duidelijk zijn ervaren. Ook wordt genoemd dat niet iedereen de vragenlijst even makkelijk kan invullen, bijvoorbeeld mensen die minder digitaal vaardig zijn. Deze signalen geven aan wat deelnemers belangrijk vinden bij de inrichting van participatie rond vergelijkbare onderwerpen in de toekomst. Deze signalen zijn meegenomen in hoofdstuk 6 waarin een reflectie wordt gegeven op het gehele (participatie)proces.

4. Verdiepende stakeholdergesprekken

In aanvulling op de vragenlijst *Elburg Spreekt* zijn in het najaar van 2025 verdiepende gesprekken gevoerd met verschillende organisaties en ondernemers in en rond de Vesting. In deze gesprekken is uitgebreider gesproken over de ervaringen, zorgen, waarden en ideeën rond de toeristische zondagsopenstelling. In dit hoofdstuk worden de belangrijkste lijnen uit deze gesprekken samengevat.

4.1 Doel en opzet van de verdiepende gesprekken

Zoals in paragraaf 2.1 beschreven, zijn ondernemers en (maatschappelijke) organisaties in de Vesting uitgenodigd om zich aan te melden voor een verdiepend één-op-één gesprek over de toeristische zondagsopenstelling. Op deze manier konden partijen die direct bij de Vesting betrokken zijn, uitgebreider hun ervaringen, zorgen en ideeën delen.

De gesprekken zijn uiteindelijk gevoerd met verschillende typen stakeholders, waaronder een ondernemer in de Vesting, de ondernemersvereniging, kerkelijke gesprekspartners (waaronder ook het Leger des Heils), Jong Veluwe/@Robert's, Museum Elburg en de VVV. De gesprekken vonden plaats op locatie, aan de hand van een aantal vaste thema's.

De uitkomsten van deze gesprekken geven een verdiepend beeld van de waarden, belangen en zorgen van deze betrokken partijen. Ze vormen geen representatieve weergave, maar laten zien wat in deze groep gesprekspartners naar voren is gebracht. In de volgende paragrafen worden de hoofdlijnen van deze gesprekken beschreven. De verslagen van de gesprekken vindt u als bijlage bij deze rapportage. De deelnemers hebben ingestemd met het openbaar maken van de verslagen.

4.2 Waarden en belangen

In de verdiepende gesprekken met ondernemers, kerkelijke gesprekspartners, maatschappelijke organisaties en jongerenwerkers komen verschillende belangen en waarden naar voren. De gesprekken laten zien dat betrokkenen op verschillende manieren naar de toeristische zondagsopenstelling kijken, maar dat sommige thema's in meerdere gesprekken terugkomen.

Zondagsrust, ontmoeting en geloofsbeleving

Voor de kerkelijke gesprekspartners, waaronder vertegenwoordigers van kerken in de Vesting en het Leger des Heils, heeft de zondag een duidelijke religieuze betekenis. De zondag wordt beschreven als een door God gegeven rustdag en als een dag van eredienst, ontmoeting en bezinning. De rustige sfeer in de Vesting op zondag wordt door deze gesprekspartners ervaren als passend bij het historische karakter en als onderdeel van de identiteit van Elburg.

Naast de religieuze betekenis wordt zondagsrust ook in bredere zin genoemd als moment van herstel en balans in een drukke samenleving. Deze gesprekspartners koppelen dit aan mentale gezondheid, ruimte voor gezin en sociale contacten en het bewaren van tradities. Zij geven aan dat zij deze rust niet alleen belangrijk vinden voor hun eigen achterban, maar voor inwoners vande gemeente Elburg in het algemeen. Ook in het gesprek met jongerenwerk @Robert's komt naar voren dat zondag voor veel mensen voelt als een dag waarop minder hoeft en minder moet. De beleving van de zondag verschilt volgens hen wel tussen christenen en niet-christenen.

Economische vitaliteit en toeristische functie van de Vesting

Ondernemers in de Vesting, de ondernemersvereniging en Museum/VVV benadrukken het belang van toerisme voor de economische vitaliteit van de Vesting. Zij beschrijven de Vesting als een toeristisch-recreatieve kern, met een druk seizoen en rustige wintermaanden. De omzet in het toeristenseizoen wordt door hen als cruciaal voor het voortbestaan van winkels en voorzieningen gezien.
Vanuit deze invalshoek wordt zondagsopenstelling vooral gezien in relatie tot toeristische bestedingen, de verblijfsduur van bezoekers en het voorkomen van leegstand. Gesprekspartners geven aan dat bezoekers het soms als tegenvaller ervaren dat winkels en culturele voorzieningen op zondag gesloten zijn, terwijl horeca wel open is. Zij koppelen een ruimer zondagaanbod aan een aantrekkelijk en levendig vestinggebied.

Keuzevrijheid en bescherming tegen druk
Keuzevrijheid voor ondernemers wordt in meerdere gesprekken als belangrijke waarde genoemd, met name door ondernemers, de ondernemersvereniging, Museum/VVV en ook door jongerenwerk @Robert's. Zij vinden dat ondernemers zelf moeten kunnen bepalen of zij op zondag open gaan of gesloten blijven. Ook voor bezoekers wordt het belangrijk gevonden dat zij zelf mogen kiezen of zij gebruikmaken van een zondagaanbod.

Tegelijkertijd geven kerkelijke gesprekspartners en jongerenwerk @Robert's aan dat keuzevrijheid meer is dan alleen het formeel hebben van een keuze. Zij vinden het belangrijk dat ondernemers en werknemers zich vrij voelen om níet op zondag open te gaan of te werken als dat niet past bij hun overtuiging of thuissituatie. In hun inbreng wordt benadrukt dat er aandacht moet zijn voor bescherming van mensen die die keuze willen maken.

Identiteit en beeld van Elburg en de Vesting
Meerdere gesprekspartners verwijzen naar de identiteit van Elburg en de Vesting. De kerkelijke gesprekspartners beschrijven de huidige zondagsrust als kenmerkend voor de Vesting en als onderdeel van de eigenheid van Elburg. Zij koppelen dit aan rust, bezinning en onderlinge verbondenheid.
Museum/VVV en enkele ondernemers benoemen juist dat Elburg ook bekendstaat als toeristische plaats en dat daarbij volgens hen een zekere mate van levendigheid en zichtbare cultuur hoort, ook op zondag. In hun inbreng komt naar voren dat zij het belangrijk vinden hoe Elburg zich presenteert naar bezoekers en hoe het beleid rond zondagsopenstelling past bij andere toeristische gemeenten.

Vertrouwen en duidelijkheid in regels
In verschillende gesprekken wordt gesproken over vertrouwen in de overheid en duidelijkheid van regels. Gesprekspartners geven aan dat zij het belangrijk vinden dat beleid rond zondagsopenstelling eenvoudig en uitlegbaar is, zowel voor inwoners als voor bezoekers. Zij hechten aan afspraken die voorspelbaar zijn en niet voortdurend veranderen.
Enkele gesprekspartners geven aan dat zij wisselende politieke standpunten en langdurige discussies als belastend ervaren. Zij vinden het belangrijk dat keuzes en veranderingen goed worden toegelicht, zodat duidelijk is welke overwegingen daarbij een rol spelen.
Kerkelijke gesprekspartners, jongerenwerk en culturele instellingen noemen daarnaast het belang van een open en transparant proces, waarin duidelijk is welke afwegingen worden gemaakt en waarin ruimte blijft voor gesprek tussen de verschillende betrokkenen.

4.3 Gedeelde zorgen en spanningsvelden

Naast de verschillende waarden en belangen komen in de gesprekken ook gedeelde zorgen naar voren. Tegelijk laten de gesprekken zien dat er duidelijke spanningsvelden zijn tussen de perspectieven van verschillende gesprekspartners.

Verdwijnen van rust en balans

Een terugkerende zorg is dat collectieve rustmomenten verder onder druk komen te staan. Kerkelijke gesprekspartners geven aan dat zij vrezen dat zondagsopenstelling kan bijdragen aan een 24/7-samenleving, waarin steeds minder ruimte is voor rust, bezinning en gezamenlijke activiteiten met gezin of gemeente.

Ook jongerenwerk @Robert's benoemt dat veel jongeren en gezinnen al een volle weekagenda hebben. Vanuit dat perspectief wordt zondagsrust gezien als tegenwicht tegen druk en stress.

Druk op ondernemers en personeel

In meerdere gesprekken wordt gesproken over mogelijke druk op ondernemers en personeel. Ondernemers en vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties geven aan dat ondernemers de indruk kunnen krijgen dat zij moeten meedoen als anderen opengaan, om geen omzet te missen of geen klanten kwijt te raken. Kleine ondernemers kunnen het moeilijk vinden om zich hieraan te onttrekken.

Kerkelijke gesprekspartners en jongerenwerk @Robert's noemen daarnaast de positie van werknemers. Zij geven aan dat medewerkers het lastig kunnen vinden om te weigeren als werken op zondag wordt gevraagd, ook wanneer dit botst met hun overtuiging of thuissituatie. In de gesprekken wordt daarom gesproken over het verschil tussen "formele keuzevrijheid" en de druk die mensen in de praktijk kunnen ervaren.

Polarisatie en beeldvorming

Verschillende gesprekspartners uiten zorgen over de toon van het debat rond zondagsopenstelling. Kerkelijke vertegenwoordigers geven aan dat zij zich soms weggezet voelen als "tegenhouders". Museum/VVV en enkele andere gesprekspartners verwijzen naar eerdere perioden waarin de discussie over zondagsopenstelling leidde tot spanningen en soms harde woorden.

Jongerenwerk @Robert's benoemt dat verschillen in opvatting ook binnen christelijke groepen zichtbaar zijn en dat dit onderlinge spanningen kan geven. Tegelijkertijd wordt in meerdere gesprekken uitgesproken dat men in het dagelijks leven meestal goed met elkaar kan omgaan, ondanks verschil van mening over dit onderwerp.

Ongelijk speelveld tussen sectoren en gebieden
Ondernemers en Museum/VVV wijzen op verschillen tussen sectoren en gebieden. Zij noemen dat horeca, museum en VVV (deels) open mogen zijn op zondag, terwijl winkels dat niet mogen. Dit wordt door hen beschreven als een ongelijk speelveld. Ook wordt aangegeven dat het specifiek aanwijzen van de Vesting als gebied voor (mogelijk) verruimde zondagsopenstelling vragen kan oproepen bij ondernemers buiten de Vesting.

Vanuit kerkelijke gesprekspartners wordt daarnaast gewezen op het risico dat besluiten in de Vesting effect kunnen hebben op verwachtingen in andere delen van de gemeente. In dat verband wordt gesproken over een mogelijke "olievlekwerking".

Vertrouwen in proces en rol van de politiek
In enkele gesprekken wordt gesproken over vertrouwen in het proces en in de rol van de gemeenteraad. Ondernemers en vertegenwoordigers van organisaties geven aan dat zij duidelijkheid en voorspelbaarheid belangrijk vinden. Sommigen uiten twijfel of er daadwerkelijk ruimte is voor verandering, of dat uitkomsten van participatie al min of meer vaststaan.
Tegelijk wordt door meerdere gesprekspartners waardering uitgesproken voor het feit dat de gemeente het gesprek nu actief organiseert via een vragenlijst, verdiepende gesprekken en dialoogsessies. Dit wordt gezien als een kans om elkaar beter te begrijpen, ook wanneer men het inhoudelijk niet eens is.

4.4 Voorstellen, voorwaarden en aandachtspunten uit de gesprekken
In de verdiepende gesprekken zijn verschillende mogelijke voorwaarden, varianten en aandachtspunten genoemd. Het gaat hierbij niet om uitgewerkte voorstellen van de gemeente, maar om ideeën die gesprekspartners hebben ingebracht.

Veelgenoemde elementen zijn:

- **Beperkte openingstijden op zondag**
  Gesprekspartners noemen regelmatig dat, als er verruiming komt, openingstijden op zondag beperkt zouden moeten zijn. Vaak wordt gedacht aan de middag, bijvoorbeeld vanaf 12.00 of 13.00 uur, zodat kerkdiensten in de ochtend niet worden beïnvloed.
- **Beperking in tijd of seizoen**
  In meerdere gesprekken wordt gesproken over seizoensgebonden of gefaseerde vormen, zoals openstelling alleen in het toeristenseizoen, een beperkt aantal koopzondagen of een proefperiode. Hiermee willen gesprekspartners rekening houden met de rustige wintermaanden en ruimte houden om ervaringen te evalueren.
- **Bescherming van ondernemers en personeel**
  Kerkelijke gesprekspartners, maatschappelijke organisaties en jongerenwerk benadrukken dat het belangrijk is dat ondernemers en medewerkers die niet op zondag willen werken of open willen zijn, dat zonder druk kunnen blijven doen. Genoemd worden onder meer duidelijke afspraken in arbeidscontracten, het goed informeren van personeel en aandacht voor de positie van kleine ondernemers.
- **Duidelijke en uitlegbare regels**
  Ondernemers en organisaties geven aan dat regels rondom zondagsopenstelling eenvoudig en uitlegbaar moeten zijn, zowel voor inwoners als voor bezoekers. Zij noemen dat verschillen tussen sectoren (bijvoorbeeld horeca en winkels) en tussen gebieden (Vesting en andere kernen) vragen oproepen. Gesprekspartners vragen om helderheid over wat waar en wanneer mag, en om afspraken die niet elk jaar veranderen.
- **Bereikbaarheid en drukte**
  In enkele gesprekken wordt gewezen op mogelijke gevolgen voor parkeerdruk en bereikbaarheid van de Vesting, vooral op drukke dagen in het toeristenseizoen. Gesprekspartners noemen dit als aandachtspunt bij keuzes over zondagsopenstelling.

- **Vervolg van het gesprek**
  Kerkelijke gesprekspartners, ondernemers en maatschappelijke organisaties geven aan dat zij het belangrijk vinden dat de gemeente, ook na een besluit, in gesprek blijft met betrokkenen over de effecten in de praktijk. Genoemd worden onder andere periodiek overleg en het betrekken van verschillende partijen bij een eventuele evaluatie.

4.5 Samenvattend beeld uit de verdiepende gesprekken

De verdiepende gesprekken laten een breed palet aan waarden, zorgen en verwachtingen zien. Aan de ene kant staat nadruk op zondagsrust, geloofsbeleving, identiteit en bescherming van kwetsbare posities. Aan de andere kant ligt het accent bij sommige gesprekspartners op economische vitaliteit, toeristische aantrekkelijkheid en keuzevrijheid voor ondernemers en bezoekers.

Tegelijkertijd zijn er ook gedeelde elementen. In vrijwel alle gesprekken wordt gesproken over het belang van zorgvuldigheid, respectvolle omgang met verschillen en aandacht voor mogelijke druk op ondernemers en personeel. Daarnaast vragen gesprekspartners om duidelijke en uitlegbare regels en om helderheid over de afwegingen die de gemeenteraad maakt.
Dit hoofdstuk beschrijft daarmee op hoofdlijnen welke waarden, zorgen en aandachtspunten betrokken organisaties en ondernemers naar voren hebben gebracht. Deze inbreng vormt, samen met de uitkomsten van de vragenlijst en de dialoogsessies, een onderdeel van de informatie die de gemeenteraad kan betrekken bij de verdere bespreking van dit onderwerp.

5. De dialoogsessies

5.1 Doel en opzet

De belangstelling voor deelname aan de dialoogsessies was groot. Oorspronkelijk konden inwoners, ondernemers en organisaties zich via *Elburg Spreekt* aanmelden voor 2 geplande avonden. Omdat het aantal aanmeldingen hoger was dan verwacht, is besloten om een extra avond te organiseren zodat meer belangstellenden konden deelnemen.

De dialoogsessies hadden niet als doel om een besluit te nemen, maar om het gesprek over de toeristische zondagsopenstelling zorgvuldig te voeren. De bijeenkomsten waren bedoeld om te verkennen welke wensen, zorgen en ervaringen er leven bij inwoners, ondernemers, kerken en andere betrokkenen, om deze verder te verdiepen door te spreken over de achterliggende waarden en motieven, en om mensen met verschillende kijk op het onderwerp met elkaar te verbinden, zodat er meer wederzijds begrip kan ontstaan, ook als men het over de uitkomst niet eens is.

De drie sessies vonden plaats op 18, 25 en 27 november 2025 in de Vesting Elburg. De gesprekken stonden onder leiding van een onafhankelijke gespreksleider en waren gericht op het luisteren naar elkaars standpunten en het delen van ervaringen. De bijeenkomsten waren besloten om een open en veilige sfeer te waarborgen.

Bij de indeling van de groepen is geprobeerd een gevarieerde samenstelling te realiseren van deelnemers met verschillende achtergronden en standpunten: ondernemers, inwoners van binnen en buiten de Vesting, en vertegenwoordigers van kerken en maatschappelijke organisaties. Door afmeldingen en no-shows verschilde de verdeling per avond enigszins, maar de variatie bleef behouden.

5.2 Deelnemers en opkomst

De deelnemers aan de dialoogsessies meldden zich aan via *Elburg Spreekt*. Bij de aanmelding moesten zij aangeven op welke manier zij betrokken zijn bij het onderwerp, bijvoorbeeld als ondernemer, inwoner of vertegenwoordiger van een kerk of organisatie. In totaal zijn voor de drie sessies 70 uitnodigingen verstuurd, waarvan 35 deelnemers daadwerkelijk aanwezig waren. De samenstelling per sessie was als volgt:

18 november 2025 – 12 deelnemers aanwezig
Ondernemers in de Vesting: 3
Inwoners van de Vesting: 3
Inwoners buiten de Vesting: 5
Vertegenwoordiger van een kerk (en inwoner elders in de gemeente Elburg): 1

25 november 2025 (de extra ingeplande datum)– 9 deelnemers aanwezig
Ondernemers in de Vesting: 2
Vertegenwoordiger VVV Elburg: 1
Inwoners van een straat direct aan de Vesting: 3
Inwoners buiten de Vesting: 2
Vertegenwoordiger van een kerk (en inwoner elders in de gemeente Elburg): 1

27 november 2025 – 14 deelnemers aanwezig
Ondernemers in de Vesting: 1
Inwoners van de Vesting: 3
Inwoner van een straat direct aan de Vesting: 1
Inwoners buiten de Vesting: 5
Vertegenwoordigers van een kerk (en inwoners elders in de gemeente Elburg): 4

Tijdens de bijeenkomsten bleek dat deelnemers vaak meerdere rollen vervulden – zo waren sommige ondernemers ook inwoner van de Vesting, en vertegenwoordigers van kerken woonden eveneens in de gemeente. De aantallen geven daarom vooral een beeld van de diversiteit in betrokkenheid van de aanwezigen, niet van vaste categorieën.

De drie avonden samen boden daarmee een gevarieerde en evenwichtige groep deelnemers met uiteenlopende achtergronden en perspectieven.

Tijdens de avonden werd door enkele deelnemers wel opgemerkt dat vooral oudere inwoners aanwezig waren en dat jongeren weinig vertegenwoordigd waren. Ook werd benoemd dat, terwijl het onderwerp vooral de Vesting raakt, bewoners van de Vesting zelf naar verhouding beperkt aanwezig leken.

5.3 Inhoudelijke opbrengst in hoofdlijnen

De drie dialoogsessies gaven een breed beeld van hoe inwoners, ondernemers en vertegenwoordigers van organisaties en kerken naar de toeristische zondagsopenstelling kijken.
Elke bijeenkomst begon met een korte uitleg over het doel en de werkwijze. De gespreksleider benadrukte dat het ging om luisteren, uitwisselen en begrijpen, niet om overtuigen of besluiten. Daarna gingen deelnemers in kleine groepen uiteen voor gesprekken aan de hand van enkele centrale vragen.

De sfeer tijdens alle drie de avonden was open, rustig en betrokken. Deelnemers spraken met respect voor elkaars overtuigingen en ervaringen.
Veel aanwezigen gaven aan het prettig te vinden dat er ruimte was voor een eerlijk gesprek zonder dat er meteen een uitkomst hoefde te worden bereikt. Er was aandacht voor ieders persoonlijke beleving en achtergrond, en deelnemers toonden belangstelling voor elkaar, ook als men het oneens was.

Gespreksonderwerpen
In de gesprekken kwam een groot aantal onderwerpen naar voren. Deelnemers spraken over de betekenis van de zondag in hun dagelijks leven, over levendigheid en rust in de Vesting, en over de rol van ondernemerschap en toerisme.
Er werd gesproken over het karakter van de Vesting, de waarde van traditie en het belang van saamhorigheid. Sommigen benadrukten dat de zondagsrust een moment van bezinning en verbinding biedt; anderen wezen op de kansen voor ondernemers, bezoekers en het lokale toerisme als winkels vaker open zouden zijn.
Daarnaast werd het belang genoemd van keuzevrijheid, zowel voor ondernemers om open te gaan als voor inwoners om zelf te bepalen of zij op zondag willen winkelen of niet.
Ook kwamen onderwerpen aan bod zoals het versterken van de lokale economie, het gastvrije imago van de Vesting en het behoud van balans tussen levendigheid en rust.

Tijdens de gesprekken bleek dat de verschillen in standpunt niet uitsluitend langs religieuze lijnen liepen. Zowel onder kerkgangers als niet-kerkgangers kwamen uiteenlopende opvattingen voor.

> *"Ik ben christen. Ik hou van de zondagrust. Maar ik vind dat ik die niet mag opleggen aan anderen. Want we zijn in Nederland niet meer met een christelijke meerderheid. We leven met elkaar. Ik wil wel dat er een open sfeer is waarin je rekening houdt met anderen en luistert naar elkaar".*

Ook persoonlijke omstandigheden speelden een rol: voor sommigen stond het gezin of werk centraal, voor anderen de levendigheid van de Vesting of de rust in de woonomgeving.
De uitwisseling liet zien dat mensen vanuit verschillende waarden tot hun standpunt kwamen, maar dat zij elkaars beweegredenen goed konden volgen.

Waarden en overwegingen
De gesprekken lieten zien dat veel deelnemers hechten aan respect, onderlinge verbondenheid en begrip voor ieders keuze. Tegelijkertijd kwamen duidelijke verschillen in overtuiging naar voren.
Deelnemers die tegen toeristische zondagsopenstelling zijn, verwezen vaak naar de religieuze betekenis van de zondag als rustdag en dag van eredienst. Zij gaven aan dat openstelling op die dag niet past bij de manier waarop zij de zondag beleven, en dat dit afbreuk zou kunnen doen aan het gezamenlijke karakter van de dag. Ook werd genoemd dat uitbreiding van openstelling kan leiden tot maatschappelijke druk op ondernemers en werknemers die juist willen rusten of naar de kerk gaan.

Aan de andere kant spraken deelnemers die voorstander zijn van zondagsopenstelling over vrijheid van keuze voor zowel ondernemers als inwoners. Zij zagen kansen voor levendigheid, toerisme en lokale economie, en benadrukten dat openstelling geen verplichting hoeft te zijn.

Enkele voorstanders gaven aan dat een verbod op zondagsopenstelling naar hun gevoel niet meer past bij deze tijd.

> *"We leven zo in 2026, wordt het niet eens tijd dat inwoners en ondernemers zelf kunnen kiezen hoe zij hun zondag invullen?"*

Volgens hen hoort bij een moderne, diverse samenleving dat verschillende manieren van omgaan met de zondag naast elkaar kunnen bestaan.

Er was ook een groep die een tussenpositie innam: zij zagen ruimte voor openstelling, mits daar duidelijke afspraken of voorwaarden aan worden verbonden, bijvoorbeeld over openingstijden, aantal zondagen of vrijwillige deelname. In verschillende groepen werd daarbij benadrukt dat kerkgangers en winkeliers goed naast elkaar kunnen bestaan, zonder dat de één last heeft van de ander. Als voorbeeld werd genoemd dat winkels buiten de kerktijden open zouden kunnen zijn, bijvoorbeeld van 13.00 tot 17.00 uur en alleen in de zomermaanden. Daarbuiten blijft er ruimte voor zondagsrust. Deelnemers gaven daarbij aan dat openstelling altijd een eigen keuze moet blijven en dat niemand, ook medewerkers niet, onder druk mag worden gezet om op zondag te werken.

Keuzevrijheid werd door veel deelnemers, zowel voor- als tegenstanders, als een centraal uitgangspunt genoemd.

In verschillende gesprekken kwam ook de vraag aan de orde hoe geloof en politiek zich tot elkaar verhouden. Een deel van de deelnemers wees op het principe van scheiding tussen kerk en staat en vond dat politieke besluiten niet te veel op religieuze argumenten gebaseerd zouden moeten zijn. Andere deelnemers gaven juist aan dat hun geloof onlosmakelijk verbonden is met hun kijk op de samenleving en dat het voor hen vanzelfsprekend is dat zij die overtuigingen ook in het politieke debat laten meewegen.

Wie praat mee over de zondagsopenstelling?
In meerdere groepen kwam ook de vraag aan bod wie er eigenlijk iets moet vinden van dit onderwerp. Een deel van de deelnemers vond dat vooral de mensen die in de Vesting wonen of werken hierover zouden moeten meepraten of beslissen, omdat zij de gevolgen het meest direct ervaren. Andere deelnemers waren van mening dat ook inwoners van buiten de Vesting betrokken mogen zijn, omdat de toeristische zondagsopenstelling invloed heeft op de beleving van de gemeente als geheel. Door enkele deelnemers werd daarnaast genoemd dat maatschappelijke organisaties en kerken veel mensen vertegenwoordigen. Zij vonden het logisch dat deze partijen meedoen aan het gesprek, mits er ook ruimte is voor andere stemmen.
Er was veel aandacht voor de manier waarop in de gemeenschap over dit onderwerp wordt gesproken. Enkele deelnemers spraken hun zorg uit over mogelijke verdeeldheid binnen de gemeenschap. Zij vonden het belangrijk dat verschillen in overtuiging niet leiden tot verwijdering tussen bewoners, ondernemers of kerkgemeenschappen. Deelnemers merkten op dat het gesprek soms gepolariseerd raakt, terwijl veel mensen vooral rust en respect willen behouden.

5.4 Gedeelde zorgen

In alle drie de dialoogsessies kwamen, naast verschillen in standpunten, ook een aantal gedeelde zorgen naar voren. Deelnemers spraken over de mogelijke druk op ondernemers en personeel wanneer er meer op zondag open kan zijn. Zij benoemden dat ondernemers de indruk kunnen krijgen dat zij móeten meedoen om geen omzet te missen. Ook werd genoemd dat medewerkers het lastig kunnen vinden om "nee" te zeggen tegen werken op zondag, zeker als zij bang zijn voor gevolgen voor hun baan of uren.

Daarnaast maakten deelnemers zich zorgen over het verder afnemen van rust en balans in het dagelijks leven. Een deel van de aanwezigen gaf aan dat de zondag nu een belangrijk moment van stilte, bezinning en tijd voor gezin, familie of kerk is. Zij vroegen zich af in hoeverre extra openstelling invloed heeft op deze beleving van zondagsrust. Ook werd genoemd dat veranderingen in de Vesting kunnen doorwerken in het beeld en de sfeer van de gemeente als geheel.

> *"Als we nu de zondagsopenstelling toestaan, wat is dan de volgende stap? Dan krijgen we straks misschien ook nog coffeeshops. Waar stopt het dan?"*

Een deel van de deelnemers, met name ondernemers en bewoners in en rond de Vesting, maakte zich daarnaast zorgen over de toekomst van de Vesting als levendig centrum. Zij benoemden dat de Vesting zonder voldoende economische activiteit en bezoekers het risico loopt vooral een "woonstad" te worden, met leegstand van winkels en voorzieningen. Volgens hen is een bepaalde mate van levendigheid nodig om de binnenstad vitaal te houden.

In de gesprekken werd ook gewezen op het belang van een zo eerlijk mogelijk speelveld voor ondernemers. Enkele deelnemers benoemden dat verschillen in regels tussen winkels en horeca, en tussen ondernemers binnen de Vesting en daarbuiten, kunnen leiden tot een gevoel van ongelijkheid. Zij gaven aan dat het voor de duidelijkheid en voor de onderlinge verhoudingen belangrijk is dat goed wordt gekeken naar de effecten van mogelijke afspraken op alle betrokken ondernemers.
Een aantal deelnemers vonden het van belang dat ondernemers in de Vesting én in andere delen van de gemeente zoveel mogelijk onder vergelijkbare voorwaarden kunnen werken. Daarbij werd niet één voorkeursrichting genoemd, maar vooral het uitgangspunt dat de voorwaarden en mogelijkheden als eerlijk en uitlegbaar worden ervaren.

Tot slot spraken verschillende deelnemers hun zorg uit over mogelijke polarisatie. Zij gaven aan dat het onderwerp soms tot stevige tegenstellingen kan leiden, terwijl men in het gewone dagelijks leven juist goed met elkaar samenleeft. Deelnemers vonden het belangrijk dat het gesprek netjes en respectvol blijft, ook als men het inhoudelijk oneens is.

Verwachtingen richting gemeenteraad en politiek
Tijdens de dialoogsessies spraken deelnemers niet alleen over de inhoud van de zondagsopenstelling, maar ook over hun vertrouwen in de politiek en hun verwachtingen van het verdere proces. In meerdere groepen kwam naar voren dat vertrouwen in de politiek bij sommigen beperkt is. Een aantal deelnemers vroeg zich af in hoeverre hun inbreng via de vragenlijst, de verdiepende gesprekken en de dialoogsessies daadwerkelijk invloed heeft op toekomstige besluiten. Sommigen spraken de zorg uit dat het participatieproces vooral wordt gebruikt om een al gemaakte keuze te onderbouwen.

Tegelijkertijd gaven andere deelnemers aan dat zij een besluit van de gemeenteraad zullen respecteren wanneer dit zorgvuldig tot stand komt en duidelijk wordt toegelicht, ook als de uitkomst niet overeenkomt met hun eigen voorkeur. Een deelnemer verwoordde dit als volgt:

> *"Uiteindelijk is het een politieke keuze, dan hebben we het daar mee te doen, je bent ondergeschikt aan de overheden die over je gesteld zijn".*

Daarnaast gaven deelnemers aan het belangrijk te vinden dat de raad zichtbaar serieus omgaat met de opgehaalde inbreng. Enkele deelnemers benadrukten dat zij helderheid wensen over het verdere proces en over de manier waarop de uitkomsten worden betrokken bij toekomstige besluiten. Zij noemden daarbij dat het helpt als de raad uitlegt welke afwegingen zijn gemaakt en hoe verschillende belangen en meningen zijn meegewogen.

Verder gaven verschillende deelnemers aan dat zij het van belang vinden dat de standpunten van de politieke partijen over de toeristische zondagsopenstelling tijdig en duidelijk zichtbaar zijn, bij voorkeur

voorafgaand aan komende verkiezingen. Dit helpt hen naar eigen zeggen om een keuze te maken die past bij hun eigen waarden en opvattingen.

Daarnaast brachten enkele deelnemers de mogelijkheid van aanvullende vormen van participatie naar voren, zoals een burgerberaad of een (raadgevend) referendum over de toeristische zondagsopenstelling. Zij gaven aan dat dit volgens hen zou kunnen helpen om inwoners nog directer te betrekken bij een uiteindelijke keuze. Tegelijk kwam daarbij de vraag op wie in zo'n vorm precies zou mogen deelnemen of stemmen.

Tot slot werd genoemd dat men het belangrijk vindt dat het gesprek over zondagsopenstelling op een respectvolle en zorgvuldige manier wordt voortgezet, met oog voor de uiteenlopende waarden en zorgen die in de gemeenschap leven.

5.5 Ervaringen met het gesprek

Deelnemers waardeerden de opzet met kleine groepen en een neutrale gespreksleiding. Ze gaven aan dat het prettig was om zonder druk of publiek debat te kunnen spreken. De meeste aanwezigen voelden zich gehoord en merkten dat het gesprek bijdroeg aan beter begrip van andere perspectieven.

Enkele deelnemers gaven aan dat de meningen in de gemeenschap al lang bekend zijn en vroegen zich af wat de bijeenkomsten nog konden toevoegen, terwijl anderen juist aangaven dat het goed was om deze meningen samen te horen en in context te plaatsen.

Verschillende deelnemers noemden de bijeenkomsten een voorbeeld van hoe de gemeenschap in de gemeente Elburg ook over gevoelige onderwerpen met elkaar in gesprek kan gaan.

Deze ervaringen zijn meegenomen in hoofdstuk 6 waarin een reflectie wordt gegeven op het gehele (participatie)proces.

5.6 Samenvattend beeld

De drie dialoogsessies boden ruimte voor een open uitwisseling van gedachten over de toeristische zondagsopenstelling. De gesprekken maakten zichtbaar dat er veel betrokkenheid is bij het onderwerp en dat deelnemers vanuit verschillende waarden en ervaringen spreken.
Religieuze overtuigingen speelden bij een deel van de deelnemers een belangrijke rol, maar niet iedereen baseerde zijn standpunt daarop.
Hoewel meningsverschillen duidelijk aanwezig waren, overheerste een toon van respect en interesse. De sessies leverden geen eensgezind standpunt op, maar wel meer wederzijds begrip en inzicht in de onderliggende beweegredenen.
De bijeenkomsten hebben daarmee bijgedragen aan een beter gedeeld beeld van hoe inwoners en betrokkenen de zondagsopenstelling beleven, welke waarden zij belangrijk vinden, en hoe zij hopen dat de gemeenschap met dit onderwerp omgaat.

5.7 Overige reacties buiten de dialoogsessies

Naast de vragenlijst *Elburg Spreekt* en de dialoogsessies zijn er enkele individuele reacties binnengekomen via het Klantcontactcentrum (KCC). Een paar e-mails naar het algemene e-mailadres van de gemeente en een paar telefoontjes.

De inwoners die contact opnamen, gaven aan dat zij hechten aan de zondagsrust en tegen de openstelling van winkels op zondag zijn. In enkele reacties werd genoemd dat men niet aanwezig kon of wilde zijn bij een dialoogsessie, maar wel de eigen mening met de gemeente wilde delen. Eén inwoner vroeg om te worden teruggebeld. Met deze persoon is een uitgebreider gesprek gevoerd. Deze inwoner gaf aan om religieuze redenen tegen zondagsopenstelling te zijn en sprak zorgen uit over de mogelijke gevolgen, zoals meer drukte en onrust op zondag.

Deze reacties sluiten aan bij waarden en zorgen die ook in de andere onderdelen van het proces naar voren zijn gekomen, zoals het belang van zondagsrust en de vrees voor toenemende drukte. De reacties worden hier vermeld om het beeld van het proces zo volledig mogelijk weer te geven.

6. Reflectie op het proces

Het vraagstuk rond de mogelijke zondagsopenstelling van winkels in de Vesting van Elburg is een gevoelig onderwerp dat al decennia de gemoederen bezighoudt. De gemeenteraad heeft via een motie het college verzocht een participatieproces op te starten om verschillende perspectieven te verzamelen. Dit hoofdstuk reflecteert op de opzet, uitvoering en lessen van dit proces.

6.1 Bereik en deelname

Het participatieproces heeft een aanzienlijk bereik gerealiseerd:

- Online vragenlijst: Bijna 1.300 reacties via *Elburg Spreekt*
- Verdiepende gesprekken: Zeven individuele gesprekken met stakeholders in de Vesting (ondernemers, kerken, maatschappelijke organisaties)
- Dialoogsessies: Drie bijeenkomsten met in totaal 35 deelnemers

Deze cijfers tonen aan dat het onderwerp breed leeft binnen de gemeente en dat inwoners, ondernemers en andere betrokkenen de moeite hebben genomen om hun perspectief te delen.

Diversiteit in deelname

De mix aan participatiemiddelen heeft ervoor gezorgd dat verschillende groepen konden deelnemen op een voor hen passende manier:

- De online vragenlijst was laagdrempelig en bereikte een breed publiek
- De verdiepende gesprekken boden ruimte voor genuanceerde perspectieven van direct betrokkenen
- De dialoogsessies faciliteerden diepgaand gesprek en onderlinge uitwisseling tussen verschillende standpunten

Uit de vragenlijst van *Elburg Spreekt* blijkt dat de deelnemers divers waren: bewoners van de Vesting (20,4%), bewoners uit andere delen van de gemeente (64,8%), ondernemers, kerkvertegenwoordigers en anderen (14,8%). Deze spreiding geeft een breed beeld van hoe verschillende groepen tegen dit vraagstuk aankijken.

Representativiteit

We hebben bewust gekozen voor het in beeld brengen van zoveel mogelijk gezichtspunten door met zoveel mogelijk inwoners, ondernemers en organisaties in gesprek te gaan. We kunnen hierdoor spreken van inhoudelijke representativiteit: alle denkbare perspectieven over dit onderwerp zijn aan bod gekomen en benoemd. De terugkoppel- en feedbackmomenten met deelnemers bevestigen dat in de verslagen geen perspectieven onbenoemd zijn gebleven.

Omdat we zijn gegaan voor een zo groot mogelijk groep en niet voor een selecte statistische steekproef kunnen de uitkomsten niet direct vertaald worden in uitspraken over "de meerderheid van de inwoners / ondernemers / organisaties vindt...". Maar we hebben wel een volledig beeld van de waarden, zorgen en wensen die leven rondom dit onderwerp.

6.2 Waardering van deelnemers

De meeste deelnemers waarderen de mogelijkheid om hun perspectief te delen met de gemeente. Uit de vragenlijst blijkt dat inwoners het positief ervaren dat de gemeente actief luistert en ruimte biedt voor inspraak en dialoog. Specifiek werden de volgende aspecten gewaardeerd:

- Transparantie in verslaglegging: Alle deelnemers van dialoogsessies en verdiepende gesprekken ontvingen een verslag met ruimte voor feedback. Deze feedback is verwerkt in de eindverslagen. Deelnemers waarderen deze zorgvuldige terugkoppeling zeer.
- Diversiteit aan middelen: De combinatie van online vragenlijst, individuele gesprekken en dialoogsessies maakte het voor verschillende groepen mogelijk om op hun eigen manier deel te nemen.
- Professionele begeleiding: De dialoogsessies werden begeleid door een ervaren, onafhankelijke externe facilitator, wat bijdroeg aan een veilig en constructief gespreksklimaat. Deelnemers waardeerden de opzet met kleine groepen en neutrale gespreksleiding. De sfeer tijdens alle drie de avonden was open, rustig en betrokken. Deelnemers spraken met respect voor elkaars overtuigingen en ervaringen.

- Besloten karakter van dialoogsessies: De keuze om de dialoogsessies besloten te houden werd gewaardeerd omdat dit een open en veilige sfeer waarborgde waarin deelnemers vrijuit konden spreken zonder zich te hoeven verantwoorden naar een publiek. Veel aanwezigen gaven aan het prettig te vinden dat er ruimte was voor een eerlijk gesprek zonder dat er meteen een uitkomst hoefde te worden bereikt.
- Wederzijds begrip tijdens dialoogsessies: De meeste aanwezigen voelden zich gehoord en merkten dat het gesprek bijdroeg aan beter begrip van andere perspectieven. Verschillende deelnemers noemden de bijeenkomsten een voorbeeld van hoe de gemeenschap in de gemeente Elburg ook over gevoelige onderwerpen met elkaar in gesprek kan gaan.

Kritische kanttekeningen
Tegelijkertijd uitten deelnemers ook zorgen en kritische kanttekeningen:

- Onduidelijkheid over vervolgstappen: Een terugkerend punt was de onzekerheid over wat de gemeenteraad met de uitkomsten gaat doen. Deelnemers gaven aan dat als het proces niet serieus wordt genomen en het uiteindelijke besluit enkel gebaseerd wordt op politieke verhoudingen, dit proces – hoe zorgvuldig ook opgezet – eerder de relatie tussen gemeente en samenleving schaadt dan versterkt. In meerdere groepen kwam naar voren dat vertrouwen in de politiek bij sommigen beperkt is. Het is niet altijd duidelijk hoe besluiten tot stand komen of waarom bepaalde keuzes worden gemaakt. Tegelijkertijd spreken de meeste deelnemers wel uit dat zij een besluit van de gemeenteraad zullen respecteren wanneer dat zorgvuldig tot stand komt.
- Representativiteit: Er waren enige zorgen over de representativiteit van de enquête. Ouderen en mensen zonder digitale vaardigheden zouden mogelijk ondervertegenwoordigd zijn. Ook werd opgemerkt dat vooral mensen met sterke meningen geneigd zijn te reageren, wat het beeld zou kunnen scheeftrekken. We hebben mensen de kans geboden om de vragenlijst op papier in te vullen. Een klein aantal inwoners heeft van die gelegenheid gebruikgemaakt.
- Vraag over wie er iets mag vinden: In meerdere groepen tijdens de dialoogsessies kwam de vraag aan bod wie er eigenlijk iets moet vinden van dit onderwerp. Een deel van de deelnemers vond dat vooral de mensen die in de Vesting wonen of werken hierover zouden moeten meepraten of beslissen, omdat zij de gevolgen het meest direct ervaren. Anderen waren van mening dat ook inwoners van buiten de Vesting betrokken mogen zijn, omdat de toeristische zondagsopenstelling invloed heeft op de beleving van de gemeente als geheel.
- Toegevoegde waarde van het proces: Enkele deelnemers gaven aan dat de meningen in de gemeenschap al lang bekend zijn en vroegen zich af wat de bijeenkomsten nog konden toevoegen, terwijl anderen juist aangaven dat het goed was om deze meningen samen te horen en in context te plaatsen.
- Lengte en opzet vragenlijst: Enkele respondenten vonden de vragenlijst te lang of in bepaalde gevallen sturend geformuleerd.

6.3 Beschouwing van de gehanteerde aanpak

Bij de reflectie op dit participatieproces is het waardevol om de gehanteerde aanpak te beoordelen aan de hand van algemeen erkende principes voor goede burgerparticipatie die ook in het nieuwe participatiebeleid zijn opgenomen.

<u>Wat ging goed in de aanpak</u>

Gestructureerde opbouw in fasen
Het proces kende een duidelijke opbouw in verschillende fasen die elkaar logisch opvolgden:

- Voorbereiding: Er is gekozen voor een mix aan participatiemiddelen en er is nagedacht over welke groepen betrokken moesten worden.
- Gesprekken voeren: Via de vragenlijst, verdiepende gesprekken en dialoogsessies zijn perspectieven opgehaald.
- Toetsen en terugkoppelen: Deelnemers van de dialoogsessies en verdiepende gesprekken kregen conceptverslagen ter controle en konden feedback geven. Deelnemers waardeerden dat ze hun eigen inbreng terug konden zien en konden controleren of deze correct was weergegeven.
- Afronden en rapporteren: Met dit rapport worden de uitkomsten uitgebreid en zorgvuldig teruggekoppeld aan de gemeenteraad en ook de deelnemers ontvangen het eindrapport.

Diversiteit in participatiemiddelen
Door de combinatie van online vragenlijst, individuele gesprekken en fysieke dialoogsessies is geprobeerd verschillende groepen te bereiken. Daarnaast hebben enkele bewoners zich ook nog bij het KCC gemeld om een bijdrage te leveren. Iedereen kon op een passende manier deelnemen.

Betrekken van verschillende belanghebbenden
In dit proces zijn verschillende groepen betrokken: bewoners van de Vesting als direct belanghebbenden, ondernemers in de Vesting als belanghebbenden met economische belangen, en kerkvertegenwoordigers via verdiepende gesprekken. De vragenlijst stond open voor alle geïnteresseerde inwoners.

Bij de dialoogsessies is bewust gestreefd naar een gevarieerde samenstelling van deelnemers met verschillende achtergronden en standpunten. Hoewel er door afmeldingen en no-shows verschillen waren tussen de avonden, bleef de variatie in alle sessies behouden. Tijdens de bijeenkomsten bleek dat deelnemers vaak meerdere rollen vervulden – ondernemers die ook inwoner waren van de Vesting, kerkvertegenwoordigers die eveneens in de gemeente woonden. Deze overlap verrijkte de gesprekken en zorgde voor genuanceerde perspectieven.

Waar kon het beter

Ontbreken van vooraf vastgestelde kaders door de gemeenteraad
Voor een geslaagd participatieproces is het essentieel dat vooraf duidelijk is wat het doel is, wat de rol van de uitkomsten is in de besluitvorming, en wie het uiteindelijke besluit neemt. In dit proces heeft het college wel een aanpak bepaald, maar de gemeenteraad heeft geen kaders vastgesteld over:

- Wat het doel van het proces was
- Wat de rol van de uitkomsten zou zijn in de besluitvorming
- Wie het uiteindelijke besluit zou nemen en op basis van welke afwegingen

Deelnemers gaven aan dat ze wilden weten: Wat staat al vast en waar is ruimte voor invloed? Wie neemt uiteindelijk het besluit en op basis waarvan? Heeft het zin dat wij meepraten? Deze helderheid ontbrak in dit proces, wat leidde tot onzekerheid en onrust bij deelnemers. Het gebrek aan vooraf vastgestelde kaders ondermijnde bij verschillende deelnemers het vertrouwen in het proces.

Ontwikkeling van gestandaardiseerde instrumenten voor de toekomst
Voor toekomstige participatieprocessen verdient het aanbeveling om gestandaardiseerde formats te ontwikkelen voor participatieplannen en participatieverslagen. Hoewel dit proces uiterst uitgebreid en zorgvuldig is gedocumenteerd in dit rapport, zou een gestandaardiseerd format helpen om verschillende participatieprocessen met elkaar te vergelijken en om consequent transparant te zijn over de aanpak en uitkomsten. Deze aanbeveling is in lijn met het nieuwe participatiebeleid.

Beperkte aandacht voor inclusiviteit
Bij maatschappelijk gevoelige onderwerpen is het belangrijk om extra inspanningen te leveren om alle groepen te bereiken, ook degenen die normaal gesproken minder snel hun stem laten horen. Uit de evaluatie blijkt dat er zorgen waren over de bereikbaarheid van ouderen en mensen zonder digitale vaardigheden. Er zijn inspanningen gedaan om deze groepen proactief te bereiken, bijvoorbeeld door papieren versies van de vragenlijst aan te reiken. Niet geheel zeker is of dit voldoende effect heeft gehad en of het proces hiermee voldoende inclusief was.

6.4 Lessen voor toekomstige participatie
Op basis van de evaluatie van dit proces en de vergelijking met algemeen erkende principes voor goede burgerparticipatie die ook in het nieuwe participatiebeleid van de gemeente zijn opgenomen, formuleren we de volgende lessen en aanbevelingen voor toekomstige participatietrajecten:

1. Stel vooraf duidelijke kaders vast in een participatieplan
Les: De gemeenteraad heeft in dit proces het college verzocht een participatieproces op te starten, maar heeft zelf geen kaders vastgesteld over wat er met de uitkomsten zou gebeuren. Dit leidde tot onduidelijkheid en onzekerheid bij verschillende deelnemers.

Aanbeveling: Zorg voor duidelijkheid vanaf de start. Dit betekent concreet:

- De gemeenteraad stelt voorafgaand aan het proces een participatieplan vast waarin expliciet staat: Wat is het doel van het proces? Welke rol spelen de uitkomsten in de uiteindelijke besluitvorming? Hoe verhoudt de inbreng van inwoners zich tot de politieke afweging? Wie neemt het uiteindelijke besluit?
- Maak dit plan openbaar zodat deelnemers weten waar ze aan toe zijn

Door vooraf duidelijk te zijn over doel, kaders en besluitvorming, wordt vertrouwen en betrokkenheid opgebouwd. Deze helderheid voorkomt teleurstelling en draagt bij aan het vertrouwen in het proces.

2. Kies participatiemiddelen passend bij het mandaat

Les: Verschillende deelnemers opperen dat bij een belangrijk en polariserend onderwerp zoals dit een referendum of burgerberaad geschikter zou zijn geweest. Deze middelen kunnen beter sturen op representativiteit en leveren een eenduidige uitkomst op. Tegelijkertijd vragen ze wel om een expliciet vooraf vastgesteld mandaat van de raad.

Aanbeveling: Maak een bewuste afweging tussen participatiemiddelen op basis van:

- De mate van mandaat dat de raad wil geven
- De gewenste representativiteit (statistisch of inhoudelijk)
- De beschikbare middelen (tijd en budget)
- De complexiteit en gevoeligheid van het onderwerp

Participatie is een middel om samen betere plannen te maken, geen doel op zich. Een zorgvuldig georganiseerd en uitgebreid proces zonder duidelijk mandaat kan contraproductief werken. Bij sterk polariserende onderwerpen is het extra belangrijk dat de raad vooraf bepaalt welke rol de uitkomsten van participatie spelen in de besluitvorming.

3. Blijf investeren in transparantie en terugkoppeling

Les: De terugkoppelmomenten met deelnemers – waarbij zij conceptverslagen konden controleren en aanvullen – werden zeer gewaardeerd en droegen bij aan het vertrouwen in het proces.

Aanbeveling: Blijf ook in toekomstige processen investeren in transparante terugkoppeling naar deelnemers. Ontwikkel een standaard format voor participatieverslagen om consistentie en transparantie te waarborgen. Laat zien wat er met de inbreng is gedaan en leg verantwoording af over hoe input is verwerkt.

4. Investeer in inclusiviteit en bereik

Les: Ondanks de inzet van meerdere participatiemiddelen bleven er zorgen over de representativiteit, met name over de bereikbaarheid van ouderen en digitaal minder vaardigen. Een klein deel van de vragenlijst is wel op papier beschikbaar gesteld, maar het is onduidelijk in hoeverre andere groepen proactief zijn bereikt.

Aanbeveling: Bij maatschappelijk gevoelige onderwerpen is het extra belangrijk om proactief verschillende groepen te bereiken. Denk aan:

- Papieren versies van vragenlijsten (zoals in dit proces is gedaan)
- Laagdrempelige inloopmomenten
- Proactief benaderen van specifieke doelgroepen
- Samenwerking met lokale welzijnsorganisaties, scholen en verenigingen

Benoem ook eerlijk wat de beperkingen zijn van het gekozen proces en wees transparant over wie wel en niet is bereikt. In dit proces wordt bijvoorbeeld helder gecommuniceerd dat de vragenlijst niet statistisch representatief is, maar wel inhoudelijk representatief (alle perspectieven kwamen aan bod).

5. Benut de kracht van inhoudelijke representativiteit

Les: Hoewel het proces niet statistisch representatief was, is wel bereikt dat alle relevante perspectieven zijn benoemd en onderzocht.

Aanbeveling: Wanneer volledige statistische representativiteit niet haalbaar of noodzakelijk is, communiceer dan helder dat je streeft naar inhoudelijke representativiteit: het in beeld brengen van alle relevante perspectieven, zorgen en waarden. Dit is waardevol voor de gemeenteraad om genuanceerde afwegingen te maken, ook al kan het niet direct vertaald worden in een meerderheidsstandpunt. Wees

hier expliciet over in het participatieplan. Dan kunnen vragen over representativiteit onderbouwd beantwoord worden.

6. Ontwikkel ondersteunende instrumenten voor medewerkers en inwoners
Les: Bij dit proces ontbraken gestandaardiseerde formats en instrumenten om het proces te structureren en te documenteren en het participatieproces efficiënt te kunnen organiseren.

Aanbeveling: Investeer in de ontwikkeling van praktische hulpmiddelen die medewerkers en inwoners ondersteunen bij participatieprocessen:

- Ontwikkel standaard formats voor participatieplannen en participatieverslagen
- Maak handleidingen beschikbaar voor inwoners en initiatiefnemers
- Bied trainingen aan voor medewerkers over het organiseren van participatieprocessen
- Benut, zoals in dit proces, het herkenbare digitale platform *Elburg Spreekt* waar participatietrajecten gevolgd kunnen worden

Dergelijke instrumenten dragen bij aan consistentie, kwaliteit en herkenbaarheid van participatieprocessen. In het nieuwe participatiebeleid wordt hierin voorzien.

7. Overweeg bij gevoelige onderwerpen besloten dialoogsessies
Les: De keuze om de dialoogsessies besloten te houden (geen publiek, geen pers) werd zeer gewaardeerd door deelnemers. Dit creëerde een veilige ruimte waarin mensen vrijuit konden spreken zonder zich te hoeven verantwoorden naar een publieke tribune. De open, rustige en betrokken sfeer die hierdoor ontstond, droeg bij aan wederzijds begrip, ook tussen mensen met tegengestelde standpunten.

Aanbeveling: Overweeg bij maatschappelijk polariserende onderwerpen bewust voor besloten dialoogsessies met kleine groepen en professionele, onafhankelijke begeleiding. Dit kan bijdragen aan:

- Een veilige gesprekssfeer waarin deelnemers zich vrij voelen om genuanceerd te zijn
- Ruimte voor twijfel en tussenposities, zonder de druk van publieke stellingname
- Wederzijds begrip tussen mensen met verschillende perspectieven
- Het voorkomen van verharding van standpunten

Zorg wel dat de uitkomsten van deze sessies transparant worden teruggekoppeld aan de bredere gemeenschap, zodat ook niet-deelnemers inzicht krijgen in de gevoerde gesprekken.

De bovenstaande aanbevelingen zijn – voor zover van toepassing op beleidsniveau – meegenomen in het nieuwe participatiebeleid van de gemeente. Met de geleerde lessen van dit project, vormt dit proces een waardevolle leerschool voor de verdere ontwikkeling van inwonerparticipatie in de gemeente Elburg.

7. Bijlagen

7.1 Rapport Elburg Spreekt zondagsopenstelling winkels in de Vesting
7.2 Vragenlijst Elburg Spreekt
7.3 Samenvattingen verdiepende gesprekken stakeholders
7.3.1 Stakeholderverslag Christelijk Gereformeerde Kerk
7.3.2 Stakeholderverslag Leger des Heils
7.3.3 Stakeholderverslag Ondernemer
7.3.4 Stakeholderverslag Ondernemersvereniging de Vesting
7.3.5 Stakeholderverslag Jong Veluwe en @Roberts
7.3.6 Stakeholderverslag VVV en Museum Elburg
7.3.7 Stakeholderverslag Hervormde Kerk
7.4 Verslagen dialoogsessies
7.4.1 Overzicht inhoudelijke punten dialoogsessie 18 nov 2025
7.4.2 Overzicht inhoudelijke punten dialoogsessie 25 nov 2025
7.4.3 Overzicht inhoudelijke punten dialoogsessie 27 nov 2025